

การพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน
กลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้
หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอดำรงราษฎร์ จังหวัดสิงห์บุรี

กิตติเกษม นิ่มสะอาด

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ปีการศึกษา 2550

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี อนุมัติวิทยานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนาการดำเนินงาน
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลิ่นควนไม้สมุนไพรร้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ
อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี เสนอโดย นายกิตติเกษม นิเมสะอาด เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา

..... รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบัณฑิตศึกษา

(นายตระกูล จันทสุนทร)

วันที่ 14 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2551

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เหมือนนิล)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด มั่นสัมฤทธิ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วันิดา เพิ่มศิริ)

..... กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
(ดร.สุพจน์ เกิดสุวรรณ)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชมนาด มั่นสัมฤทธิ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วนิตา เพิ่มศิริ
ชื่อนักศึกษา	กิตติเกษม นิมสะอาด
สาขาวิชา	ยุทธศาสตร์การพัฒนา
ปีการศึกษา	2550

บทคัดย่อ

การวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ดำเนินงานกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้รวม 16 คน และผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นในทุกขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนา การแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนา การกำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาและการปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนา การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การประชุมระดมความคิดเห็น การสังเกตพฤติกรรมการทำงานและกิจกรรมของสมาชิก

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ มีปัญหาด้านองค์การคือไม่มีระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม ด้านการบริหารจัดการยังขาดเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินกิจกรรม ขาดความรู้ด้านการผลิตให้ได้มาตรฐาน และขาดความรู้และเข้าใจเรื่องการตลาด ตลอดจนสมาชิกขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และสมาชิกในกลุ่มต้องการมีแผนการดำเนินงานของกลุ่ม

แนวทางและวิธีการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ คือ การจัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่มโดยสมาชิกกลุ่ม วิธีการพัฒนาคือการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และการปฏิบัติการร่วมกันของคณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มเพื่อจัดทำแผนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ โดยมีดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนา คือ ร้อยละ 80 คณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และได้แผนการดำเนินงานของกลุ่มจากการฝึกปฏิบัติจริง

ผลจากการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นวันไม้
สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ คณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มมีแผนการดำเนินงานประจำปี 2551
และคณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มมากกว่าร้อยละ 80 ได้เรียนรู้ร่วมกันในการวิเคราะห์
สถานการณ์กลุ่มโดยใช้เทคนิควิธี SWOT analysis เพื่อทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และ
อุปสรรคของกลุ่ม เพื่อนำมากำหนดเป้าหมายและจัดทำแผนการดำเนินงานกลุ่มของตนเองได้
โดยแผนการดำเนินงานกลุ่มที่จัดทำขึ้นนั้นเป็นแผนที่อยู่บนพื้นฐานของความต้องการของกลุ่ม
ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มอันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของกลุ่มต่อไป

Thesis Title   Community Enterprise Management Development of Ban Sing Tai Herbal Wood Vinegar Cooperative, Moo 12, Pho Sangko Subdistrict, Khai Bang Rachan District, Sing Buri Province

Thesis Advisors   Asst. Prof. Dr. Chomnad Mansamrit
Asst. Prof. Wanida Phermsiri

Name   Kittikasem Nimsa-ard

Concentration   Development Strategy

Academic Year   2007

ABSTRACT

This research and development aims to develop the community enterprise management of the Ban Sing Tai Herbal Wood Vinegar Cooperative, Moo 12, Pho Sangko Subdistrict, Khai Bang Rachan District, Sing Buri Province by using a participatory action research method drawn from 16 insiders and all people involved in every step of this program which started with studying the current problems and needs for development, determining the guidelines and methods of development; including setting key performance indicators for success and activity practice for development. The data collection comprised interviewing, group discussion, brainstorming, work behavior observation, and members' activities.

The findings showed that the major problems were as follows: no group regulations, lack of money circulation for activity management, lack of knowledge of standardized production methods, lack of knowledge and understanding of marketing, the members failed to participate in group activity management, the need of management plans for the group as a whole. Guidelines and methods for development: the group members make group management plans, hold an operational training for development in order to make a community enterprise group management plan and participatory practice of the group board members and group members to make a management plan for this program under the key performance indicators including 80 percent of the group board members and group members participate the development activities which result in the group management plans from the real practice.

The results of the aforementioned development of this program are as follows: the group board members and group members had a yearly management plan for

2008, 80 percent of the group board members and group members participated in group situational analysis using the SWOT technique in order to perceive the strength, weakness, opportunity, and threat of the group for setting goals and making a group management plans which is based on the group need of yielding group management development leading to the sustainment of the group.

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือและแนะนำอย่างดียิ่ง จากที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด มั่นสัมฤทธิ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วนิตา เพิ่มศิริ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประทีป เหมือนนิล ประธานกรรมการสอบ และ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ดร. สุพจน์ เกิดสุวรรณ ที่ได้สละเวลาให้คำปรึกษาและชี้แนวทางที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงด้วยความเคารพยิ่งไว้ ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทศิลปวิทยาตลอดจนวิชาความรู้ และให้คำแนะนำรวมถึงกำลังใจแก่ผู้วิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณ ประธานและสมาชิกกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นคว้นไม้สมุนไพรมันสำปะปาสังหาคณะที่ 12 ทุกคน นางสาวอัจฉรา กลิ่นรอด ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์งาม นายสงค์ คงรอด เกษตรตำบลโพธิ์งาม ที่ให้ความร่วมมือเกี่ยวกับข้อมูลในการวิจัยและพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นคว้นไม้สมุนไพรมันสำปะปาสังหาคณะที่ 12 ตำบลโพธิ์งาม อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ในครั้งนี้เป็นอย่างดี

ในท้ายที่สุด ขอกราบขอบพระคุณบุคคลสำคัญยิ่งในชีวิตคือ คุณพ่อธีระยุทธ คุณแม่จันทร์เพ็ญ นิมมะอาด ที่ให้ชีวิตและการเลี้ยงดูตลอดจนหล่อหลอมชีวิตและจิตใจมาจนตราบถึงทุกวันนี้ด้วยความรัก ความอบอุ่น และขอขอบพระคุณคุณอาวีรญา นิมมะอาด ที่คอยช่วยเหลือเกื้อหนุนด้านทุนทรัพย์ และที่ขาดไม่ได้ที่จะเอ่ยถึงคือพี่ๆ เพื่อนๆ และน้องๆ ที่สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ ที่ได้ให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่ง อีกทั้งคนพิเศษที่สำคัญที่คอยให้กำลังใจและช่วยเหลือกับผู้วิจัยในระหว่างการทำวิทยานิพนธ์เรื่อยมา และหากวิทยานิพนธ์เรื่องนี้พอที่จะมีประโยชน์และสำคัญอยู่บ้างตามกำลังสติปัญญาของผู้วิจัย ขอขอบผลแห่งความดีทั้งหมดให้กับทุกท่านที่ได้กล่าวมาข้างต้นตลอดจนผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ทุกคน

กิตติเกษม นิมมะอาด

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย.....	1
คำถามการวิจัย.....	6
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	7
ขอบเขตการวิจัย.....	7
วิธีดำเนินการวิจัยและพัฒนา.....	8
นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	9
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
บริบทชุมชนบ้านสิงห์ใต้ หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอดำรงวิทยารจัน จังหวัดสิงห์บุรี.....	11
ความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน.....	13
แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม.....	19
น้ำส้มกลั่นควั่นไม้.....	23
กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม.....	32
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	36
บทที่ 3 สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควั่นไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้หมู่ที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอดำรงวิทยารจัน จังหวัดสิงห์บุรี.....	48
คำถามการวิจัย.....	48
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	48
วิธีดำเนินการวิจัย.....	49
ผลการวิจัย.....	51

บทที่ 4 แนวทางและวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ไต่หมูที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี.....	58
คำถามการวิจัย.....	58
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	59
วิธีดำเนินการวิจัย.....	60
แนวทางและวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ไต่หมูที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี.....	62
บทที่ 5 การพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ไต่ หมูที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี.....	66
คำถามการวิจัย.....	66
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	66
วิธีดำเนินการวิจัยและพัฒนา.....	66
การพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ไต่หมูที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี.....	67
ผลการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพร บ้านสิงห์ไต่หมูที่ 12 ตำบลโพสังโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี.....	72
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	77
สรุปการวิจัย.....	77
อภิปรายผลการวิจัย.....	82
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	86

	หน้า
บรรณานุกรม.....	87
ภาคผนวก.....	92
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	93
ภาคผนวก ข การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้.....	98
ภาคผนวก ค การจัดประชุมกลุ่มย่อยและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้.....	100
ภาคผนวก ง การอบรมการจัดทำแผนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน.....	102
ภาคผนวก จ เอกสารประกอบการจัดทำแผนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน..	105
ภาคผนวก ฉ ภาพถ่ายแสดงผลการพัฒนา.....	113
ประวัติผู้ทำวิทยานิพนธ์.....	117

สารบัญตาราง

		หน้า
ตาราง 1	สรุปวิธีการใช้น้ำส้มกลั่นควันไม้.....	31
ตาราง 2	สรุปปัญหา และความต้องการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ด้านองค์กรชุมชน.....	56
ตาราง 3	สรุปปัญหา และความต้องการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ด้านการบริหารจัดการ.....	56
ตาราง 4	สรุปปัญหา และความต้องการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรบ้านสิงห์ใต้ด้านการมีส่วนร่วม.....	57
ตาราง 5	แนวทางและวิธีการพัฒนา กิจกรรม ดัชนี้ชีวิตความสำเร็จและเป้าหมาย การพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ด้านองค์กรของชุมชน.....	62
ตาราง 6	แนวทางและวิธีการพัฒนา กิจกรรม ดัชนี้ชีวิตความสำเร็จและเป้าหมาย การพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ด้านการบริหารจัดการ.....	63
ตาราง 7	แนวทางและวิธีการพัฒนา กิจกรรม ดัชนี้ชีวิตความสำเร็จและเป้าหมาย การพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ด้านการมีส่วนร่วม.....	64
ตาราง 8	กิจกรรมการพัฒนาและจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา.....	72
ตาราง 9	แผนการดำเนินงานกลุ่ม.....	75

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพ 1	ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา.....	8
ภาพ 2	การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อหาแนวทางวิธีการพัฒนาและดัชนีชี้วัด ความสำเร็จในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน.....	114
ภาพ 3	การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนการดำเนินงาน.....	114
ภาพ 4	การจัดทำแผนการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน.....	115
ภาพ 5	แผนการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน.....	115
ภาพ 6	เตาเผาถ่านพร้อมปล่องดักเก็บน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพร.....	116
ภาพ 7	ถังเก็บน้ำส้มกลั่นควันไม้สมุนไพรที่ได้หลังการกลั่นจากเตาเผาถ่าน.....	116